

Виждания за човека на философа Мишел Монтен

Мишел Монтен е френски философ живял през шеснадесети век, представител на философската школа на скептицизма. Монтен е автор на една книга – “Опити”. Монтен – това са неговите Опити и Опити това е Монтен.

Монтен е убеден, че единственият достоен предмет на философията е самопознанието на човека, а нейната главна цел е намирането на най-подходящото и съответстващо на човешката същност поведение. Затова философията – в най-дълбокия ѝ смисъл трябва да бъде морална философия, а нейната преобладаваща особеност не може да е друга освен мъдростта. Животът на човек трябва да бъде мъдър и философията има смисъл само в своето първично значение – като наука за мъдростта, като приятелка на истината. Философията трябва да дойде не от въздушните кули на абстракцията, от сложния лабиринт на тези и антитези, аргументи и контра аргументи, а от самия живот и то такъв какъвто го води и познава Монтен. Философията на Монтен е животът и човекът точно толкова, колкото и животът му е философия.

Монтен остава в историята със своя скептицизъм към човешката природа в нейните физически и морални несъвършенства. Те също обезмислят познанието, правят невъзможна истината и подклаждат съмнението. Монтен знае великите примери за човечеството, възторгът му от Омир, Александър, Сенека е безграничен. Дори и в своя век, когато не срещнал човек, велик дотолкова, че да заслужава възхищението му Монтен знае и това че в света няма душа, дори най-бедната и грубата, в която да няма проблясък на някаква способност. Между най-предпочитаните от Монтен теми е темата за нравствените и човешките предимства и недостатъци. Според Монтен човекът е същество крехко и нестабилно, изградено от слаб материал. В основата си човешката природа е телесна, а от това произтичат много от нейните несъвършенства. Животът е материално и телесно движение, а дейността по своята същност е несъвършена и безредна. И най-мъдрият човек е човек – мъдростта не може да укрепя онова, което ни е дадено от природата. Във всяка неща, колкото хубаво и желано да е то, могат да се нямерят някакви недостатъци и няма хубаво без лошо. Човешката природа е така устроена, че и нашето върховно наслаждение е в известен смисъл жалба, блаженството ни изтощава, всяка наслада е родствена с болката и неудържимият смех поражда сълзи. Податливостта на човека на скръбта също показва неговата слабост – дори и най-силните рухват, когато скръбта ги споходи. Понякога е необходимо само малко, за да падне онзи, който е оставал непоколебимо твърд и при най-големите страдания. Скръбта е чувство, което светът почита. Някои епохи го бграждат с ореол – възнасят го, прекланят му се. Но в действителността скръбта е лошо чувство и наистина

на философите стоици са забранявали да му се подават. “Нашето устройство и общество, и лично е изпълнено с несъвършенства Нашата същност се състои от пагубни качества; честлюбието, мъстта, пристрастието, отчаянието обитават в нас... Който би могъл да премахне от човека семената на тези качества, той би унищожил основите на нашия живот”. Той е скептик за човешката природа защото:

Човекът е жесток. Самата природа е вложила у него някакъв инстинкт към безчовечност. Има хора, които убиват само за удоволствие, други, които се радват, когато намират средства за нови. Човекът е страхлив. По своята острота страхът надминава всяка друга наша беда и няма друго преживяване, което може до такава степен да ни умопомрачи като него. От страхът може да произлезе и жестокостта – затова понякога е смесена с една женска мекушавост. Император Юлиан е казал, че няма на света по страшен звяр за човека от самия човек.

Човекът е суетен. Той цени нещата според тяхната рядкост или новост, а също така и по трудността им, макар и да не намира в тях нищо добро и полезно. Поради вечния си ламтеж към бъдещето и непознатото човекът никога не може да бъде напълно удовлетворен. Разумът не задоволява човека с това, което той притежава, затова на помощ му се притичва въображението за да го блазни с химерите на бъдещето. От суета човек приписва на своята смърт много по-голямо значение, отколкото тя има, и си въобразява, че едва ли не природата изпитва някакво потресение от неговото изчезване. От суета той се приравнява с бога и си приписва божествени способности.

Човекът е славолюбив. Той е по-жаден за слава, отколкото за добродетел. За слава, това най-разпространено от всички безрасъдства, ние жертваме богатството си, покоя си, здравето си и дори живота си. Славата е най-безполезна, най-ненужната и най-фалшивата от всички монети, които употребяваме.

Човекът е самомнителен. Самомнението е наша природа и вродена болест. Любопитството ни кара да си пъхаме носа навсякъде, а високомерието ни забранява да оставяме нещо нерешено и неопределено. Човекът не стои нито по-горе, нито по-долу от другите живи същества, само от високомерие и твърдоглавост той се поставя над животните. В полемичното увлечение Монтен търси аргументи навсякъде – и там, където ги има, и там, където ги няма. Защо казваме, че само човек има знание и умение да различава полезните или вредните неща? Тази способност е присъща и на животните. В морално отношение животните ни превишават – те не познават науката да се унищожават едно друго, да погубват собствения си род. И в естетическо не може да се изведе предимството на човека. Не е известно какво е природна красота изобщо, щом

на човешката красота придаваме толкова различни форми. Ако съществува някаква естествена представа за красота, всички биха я разпознали така, както разпознаваме топлината на огъня. А тук разнообразието от мнения е безкрайно: Платон вижда красотата в сферична форма, епикурейците - в квадратната или пирамидалната. Но каквато и да е красота, човек не може да се хвали с естетическите предимства пред животните – от всички животни маймуните най-много приличат на нас но те са най-грозни.

Човекът е непостоянен. На него е присъщо непрекъснатото колебание и дори е казано, че лош план е онзи план, който не може да се измени. За Монтен най-трудното е да си представи хората с тяхното постоянство и най-лесното с непостоянството им. Никое наше състояние не ни обхваща всецяло и с пълна власт. Чувствата се сменят и изместват, а понякога една видимост прикрива вътрешното състояние на душата: сълзите – радостта, радостта – сълзите. Човек следва вихъра на случайностите, а склоностите му го водят наляво, надясно, нагоре, надолу – с времето се променят не само настроенятията му, но и умът и мислите му. Човек се променя и с възрастта. От това, което той е в една възраст, до следващата може да остане твърде малко ли дори нищо. Човек се променя, когато се съобразяват с обстоятелствата, а и без да се съобразява с тях. По различни пътища може да се предизвика една и съща реакция.

Въпреки всичко трябва да се отбележи че:

Скептицизмът на Монтен е морален – неговата същина е в моралната му насоченост, в морала великия скептик е виждал най-важното човешко познание и човешко съществуване.

Скептицизмът на Монтен е светъл и оптимистичен спокоен, чужд на всеки фанатизъм, а не мрачен и угнетяващ.

Скептицизмът на Монтен е умереност. Той сочи мъдрата умереност във всичко, той е против несдържания дух, против прахосничеството, но и против бедността.

Според Монтен истинското предназначение на философията е, доколкото, може да формира духа и, доколкото може и да предпазва духа от злото, от света, в който злото

не заема последно място – по сила и по разпространение. За да съдиш за големите и възвишените неща, трябва да имаш душа за това. Моралистът е моралист - той поучава.